

ბრიგოლ რუხაძე

წმიდა მაქსიმე აღმსარებლის „ცხოვრების“ ქართული კიმენური რედაქცია

ეკლესია ჰაგიოგრაფიულ თხზულებებს, წმიდა წერილსა და წმიდა გარდამოცემასთან ერთად, ყოველთვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა. ერთი მხრივ, ქრისტიანთათვის წმინდანების მოხსენიება არა მხოლოდ სასურველი საქმე, არამედ მოვალეობაც არის: „თანამდებ არს ყოველი კაცი ქებითა და გალობითა და პატივითა აღსრულებად საცსენებელსა მათსა“; ხოლო მეორე მხრივ, ღმრთისა და მოყვასის მიმართ გამოვლენილი მათი სათნოების მაგალითები განამტკიცებენ მსმენელს საღმრთო მცნებათა ერთგულებით: „მსმენელთა მოქალაქობისა მათისათა ბაძვად მათსა მის სათნოებისა აღვადგინებთ, ამისთვის კეთილ არს და სამართალ მოქალაქობისა და მოღუაწებისა წმიდათა მამათა და მოწამეთა აღწერად და მათი ქებითა და გალობითა შესხმაჲ“. მაგრამ გარდა ამ საზოგადო დანიშნულებისა, ზოგიერთ ცხოვრება-მარტვილობას გამოარჩევს ქრისტიანულ სწავლებათა გადმოცემის ფორმა და შინაარსი, როცა ასკეტური, ეთიკური ან თეოლოგიური საკითხები შედარებით ვრცლად და თანაც წინა პლანზეა წარმოდგენილი. ერთ-ერთი ასეთი, საღმრთისმეტყველო განსაზღვრებებით მდიდარი, თხზულებაა, ჩვენ მიერ განსახილველად შერჩეული „ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ აღმსარებელისა მართლისა სარწმუნოებისაჲ წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა მაქსიმესი“, აღწერილი თევდოსი ხუცესის მიერ მალევე VI მსოფლიო კრების (კონსტანტინეპოლი, 680 წ.) ჩატარების შემდეგ და თარგმნილი წმ. ექვთიმე მთაწმიდელის მიერ არა უგვიანეს 1005 წლისა.¹

აღნიშნული „ცხოვრების“ კრიტიკულად დადგენილი ქართული ტექსტი (ქარაგმების გაუხსნელად), თავისებური „კიმენური“ რედაქცია, 1918 წელს გამოაქვეყნა პროფ. კ. კეკელიძემ,² რომელიც, მიუხედავად ქართული ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოებების განმეორებით ბეჭდვის არსებული ტრადიციისა, დღემდე ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად რჩება. ერთი ძირითადი მიზეზი ჩვენი თემის არჩევისა, სწორედ ამ ვრცელი რედაქციისკენ მკითხველის ყურადღების მიქცევის სურვილი იყო.³

როგორც ვთქვით, წმ. მაქსიმეს „ცხოვრების“ ეს რედაქცია განსაკუთრებით საღმრთისმეტყველო სწავლებათა ვრცელი და ღრმა პასაჟებით გამოირჩევა, მაგრამ მათთან ერთად ზოგიერთ ისეთ საკითხსაც მიმოვიხილავთ, რომლებიც, ჩვენი დაკვირვებით, მეტ ანალიზსა და გამოძიებას საჭიროებენ. მანამდე კი, ისტორიულ გარემოსთან დასაახლოვებლად, წარმოვადგინოთ იმ ისტორიულ პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა სია, რომელნიც თხზულებაში არიან მოხსენიებულნი:

იოჟანე და ანა — დიდებულნი და ღმრთისმოყვარენი მშობელნი წმ. მაქსიმე აღმსარებელისანი (თ. 2).

ჰერაკლე კეისარი — მაქსიმეს დროს ბიზანტიაში მეფობდა „ჰერაკლე, რომელმან იგი სპარსეთი დაიპყრა და ხუასრო მეფეს სპარსეთისად მოკლა და ზაქარია პატრიაქი იერუსალმისად ტყუეობისაგან გამოიყვანა და ძელი პატიოსნისა ჯუარისად, რომელი იგი იერუსალმით სპარსეთს ხუასროს წარეყვანა, კულად მადლითა ქრისტეცხსითა მოიყვანა და საუნჯე დიდძალი სამეუფოსა პალატსა დაუსუენა“ (თ. 3).

სებეროს და დიოსკორე — მონოფიზიტი მწვალებლები, „რომელნი იგი უვარ ჰყოფდეს ორთა ბუნებათა ქრისტეცხსა — ღმრთეებისა და კაცებისასა, და ერთსა შერეულსა ბუნებასა ქადაგებდეს და განკაცებასა უფლისასა უცნებით ქმნულად ჰკმობდეს“ (თ. 4).

ქალკიდონი — აქ მარკიანე მეფის დროს გაიმართა IV მსოფლიო კრება 630 მამათა, „რომელთაც შეაჩუენენეს და განკუეთენეს ბოროტნი იგი მწვალებელნი — დიოსკორე ალექსანდრიელი და ეპტუქიოს მამასახლისი და სებეროს ანტიოქიელი და პეტროს აპამიელი და სხვანი იგი მიმდგომნი მათნი, იაკობ ვინმე და ტიმოთე, რომელსა ეწოდებოდა ძელი“. კრების სარწმუნოებრივი განჩინებით, ქრისტე არის „სრული ღმერთი და სრული კაცი, უვნებელი ღმრთეებითა, რომელმან ცხოვრებისათჳს ჩუენისა ივნო ბუნებითა მით კაცობრივითა, რამეთუ ერთი გუამი იყო ორითა ბუნებითა“ (თ. 4).

ისტენიანე იმპერატორი — მის დროს კონსტანტინეპოლში გაიმართა V მსოფლიო კრება 164 წმიდათა მამათა, „რომელთა დაამტკიცეს ყოველივე პირველთა მათ ოთხთა კრებათაგან დაწესებული, და სებეროს შეაჩუენეს და ოროგინე და მსგავსნი მისნი, და მართალი სარწმუნოებაჲ კმამადლად ქადაგეს“ (თ. 4).

სერგიოს — მაქსიმეს დროს პატრიარქი, ანუ მაშინდელი მთავარეპისკოპოსი, კონსტანტინეპოლისა, ნათესავით ასური, მშობელთაგან იაკობიტთა შობილი; მონოთელიტი (თ. 6).

კუროზ — მთავარეპისკოპოსი ალექსანდრიისა; მონოთელიტი (თ. 6).

იოჟანე — პაპი რომისა; მართლმადიდებელი (თ. 6).

სოფრონ — პატრიარქი იერუსალიმისა; მართლმადიდებელი (თ. 6).

პიროს — პატრიარქი კონსტანტინეპოლისა, სერგის შემდეგ დაიპყრა საყდარი; ესეც მონოთელიტი (თ. 7).

კონსტანტინე — ძე ჰერაკლესი, რომელიც გამეფების შემდეგ პიროს პატრიარქმა მარტინა სეფექალის თანაშეწევნით მოწამლა და მოკლა (თ. 7).

პაულე — პიროსის მომდევნო პატრიარქი; ესეც მონოთელიტი (თ. 7).

ხრესოპოლი — მონასტერი, სადაც მაქსიმე მოღვაწეობდა (თ. 8).

თეოდორე — იოვანეს შემდგომი პაპი რომისა; მართლმადიდებელი. მან „შეკრიბა ყოველი სავსებად ეკლესიისაჲ, და შევიდა სამარხოსა პეტრესსა თავისა მის მოციქულთაჲსა და მოითხოვა წმიდაჲ ბარძიმი და დააწო კალამი ცხოველს-ყოველსა მას სისხლსა თვისთა ჴელითა, და დაწერა განკუთვთად პიროსისი და ყოველთა თანაზიართა მისთაჲ“ (თ. 11).

მარტინე — წმიდა პაპი, საყდარზე ავიდა თეოდორეს შემდეგ (თ. 11). მან მაქსიმეს შთაგონებით 150 ეპისკოპოსთა კრება მოიწვია რომში, რომელზეც „შეაჩუენნეს სერგიოს და პიროს და კუროზ და პაულე მწვალებელნი და მათი იგი წვალებად, და ორი ბუნებაჲ ქრისტესი და ორი ნებაჲ და ორი საქმეჲ კჳმამაღლად ქადაგეს“ (თ. 12).

კოსტა — მეფე ბიზანტიისა, ძე კოსტანტინესი და დისწული ჰერაკლესი, რომელმაც წმიდა მარტინე და ნეტარი მაქსიმე რომიდან კოსტანტინეპოლში დასასჯელად ჩამოიყვანა და შემდეგ ორივე გადაასახლა (თ. 13).

თეოდოსი — ეპისკოპოსი კესარია-ბითვინიისა, რომელიც მეფის დაავლებით მაქსიმესთან მოსარიგებელ მოლაპარაკებას აწარმოებდა, მაგრამ უშედეგოდ (თ. 21).

მონასტერი წმ. არსენისა — მდებარეობს ციხე ჰიმარის მახლობლად, სადაც დაჰმარხეს წმიდა გვამი მაქსიმე აღმსარებელისა (თ. 31), რომელიც 90 წლისა აღესრულა (თ. 19).

აგათონი — ნეტარი პაპი რომისა; საყდარზე ავიდა წმ. მარტინეს შემდეგ. მან ჩაატარა კრება 124 ეპისკოპოსთა, რომელზეც „წვალებად იგი ერთისა ნებისა მეტყუელთაჲ შეაჩუენნეს, და ორნი ნებანი და ორნი საქმენი ქრისტესნი და ორნი ბუნებანი ქადაგნეს და დაამტკიცეს“ (თ. 32).

კოსტანტინე — ძე კოსტასი; თავის ორ ძმასთან ერთად მეფობდა. მან „გულისკჳმა ყო ცთომილებად იგი მამისა თვისისაჲ და წვალებად“ და კონსტანტინეპოლში მოიწვია VI მსოფლიო კრება 168 წმიდათა მამათა: „და ქადაგეს უფალი იესუ ქრისტეს მკვსნელი და მაცხოვარი ჩუენი ორითა ბუნებითა და ორითა ნებითა და ორითა საქმითა — ღმრთეებისა და კაცებისაჲთა, არა განყოფილებითა პირთა და გუამთაჲთა, არამედ ორთა ბუნებათა სრულებითა, რამეთუ არცა ერთი ბუნებათა მისთაგანი იყო თვნიერ ნებისა და საქმისა, რამეთუ რომელნი უარ ჰყოფენ ორთა ნებათა და საქმეთა, იგინი ბუნებათაცა უარ ჰყოფენ და თვითებათა მათთა“ (თ. 33).

ამ ჩამონათვალში ბიზანტიის იმპერატორებისა და მეფექალაქის მღვდელთმთავრების აღმსარებლობას თუ მივაქცევთ ყურადღებას, ერთი თვალის გადავლებითაც კარგად ჩანს, რომ წმ. მაქსიმეს გარემოცვა, მთელი მისი სიცოცხლის განმავლობაში, მონოთელიტური იყო. გამონაკლისია

მხოლოდ ჰერაკლე კეისარი, რომელთანაც წმიდა მაქსიმეს ურთიერთობა, ჩვენი აზრით, გაურკვეველი ჩანს.

ჰერაკლე მეფე და მაქსიმე აღმსარებელი

„ესმოდა მეფესა ყოველთაგან ღირსისა მის მაქსიმეს სიბრძნე და მეცნიერებად და ფრიადი ღმრთის-მოყუარებად, მოუწოდა თუსა... და მისცა მას პატივი, სამეუფოთა მწიგნობართა მთავრობად“ (თ. 3). — საკმარისი ცნობაა იმის გასათვალისწინებლად, თუ როგორი ნდობა ჰქონდა მეფეს მაქსიმეს მიმართ, რომელსაც ასეთი წარჩინებული პატივი მიანიჭა. მიუხედავად ამისა, „ცხოვრებაში“ (არა მარტო ჩვენს რელაქციაში) არაფერია ნათქვამი ღირსი მაქსიმეს პოზიციის შესახებ, როცა ჰერაკლე მეფე მისთვის უცნობ საღმრთისმეტყველო საკითხზე პასუხს ყველა ცნობილი ადგილობრივი ეკლესიის მეთაურისგან ითხოვდა.

მოვლენები ასე ვითარდებოდა. იაკობიტთა მთავარეპისკოპოსის, უკეთური ათანასეს შეკითხვაზე — «ნებისათვის და საქმისა, ვითარ იტყვ, ორი ჯერ-არს თქუმად ქრისტწსთვს ანუ ერთი?» — პასუხის მისაღებად ჰერაკლე კეისარი ჯერ სერგიოს კონსტანტინეპოლელს დაეკითხა, შემდეგ კეროზ ალექსანდრიელს და ბოლოს რომის პაპს, იოვანესაც მისწერა წერილი. სერგიოსისა და კეროზის აზრით, «ერთი ნებად და ერთი საქმე ჯერ-არს თქუმად ქრისტწსთვს» (თ. 6.), ხოლო პაპი იოანეს მიხედვით, აღვიარებთ «ორსა ნებასა და ორსა საქმესა, რამეთუ არა არს ბუნებად უნებელი და უსაქმოი». ამ საკითხის თაობაზე სოფრონ იერუსალიმელმა კრება მოიწვია, «შეაჩუენნა მეტყუელნი ერთისა ნებისანი» და კრების გადაწყვეტილება ჰერაკლე მეფეს ეპისტოლეით შეატყობინა.

„ესმა რად ესე ყოველი მეფესა, შეწუნნა და ვერ გულისცმა ჰყოფდა, თუ რომელთა სიტყუად დაამტკიცოს“. ასეთი ორჭოფობის დროს, განა შესაძლებელია, რომ ქრისტიანი მეფე მისი მწიგნობართმთავრის აზრით არ დაინტერესებულყო, სანამ მცდარ გადაწყვეტილებას მიიღებდა? — სამწუხაროდ, პასუხს ჩვენ ვერსად ვპოულობთ, ხოლო მეფე „ჰგონებდა, თუ კეთილსა რასმე იქმს. დაწერა ბრძანებად, რადთა არცა ერთსა ნებასა და საქმესა იტყოდიან, არცა ორსა“ (თ. 6). ამ ბრძანებას, რომელსაც სამეცნიერო ლიტერატურაში „ეკთუხისის“ („საწამებელის“) სახელით მოიხსენიებენ, ორი უარყოფითი მხარე ჰქონდა: ა) სარწმუნოებრივი, რადგან იგი არ აღიარებდა არცერთ კონფესიურ განსაზღვრებას, ანუ ის არც მართლმადიდებლური (დიოთელიტური) იყო და არც მონოთელიტური; ბ) პოლიტიკური, რადგან გადაუჭრელი საღმრთისმეტყველო საკითხის კონსერვაცია, ანუ თავისუფალი განსჯის აკრძალვა დოგმატურ თემაზე დავის დროს, მის გაქრობას არ იწვევს და, ადრე თუ გვიან, იგი ეკლესიას ახალ და უფრო მწვავე პრობლემად უბრუნდება.

სარწმუნოება და აღსარება

მეფის ეკთხისში ქრისტიანისთვის პრინციპულად მიუღებელი ის იყო, რომ ბრძანება დადუმებას მოითხოვდა და არა სარწმუნოების აღსარებას. ანალოგიური მოთხოვნა კოსტა მეფისგან წარგზავნილმა ტროილე პატრიკ-მაც წაუყენა ღირს მაქსიმეს: „გულსა შინა შენსა გაქუნდინ ვითარცა გნებავს, არავინ გაყენებს. წმიდამან მაქსიმე თქუა: უფალმან და მაცხოვარმან ჩვენმან არა ვერე ბრძანა, რადთა გულსა შინა ოდენ გაქუნდეს სარწმუნოებად, არამედ ესრეთ იტყვს: „რომელმან არა აღმდაროს მე წინაშე კაცთა, არცა მე აღვიარო იგი წინაშე მამისა ჩემისა ზეცათაჲსა“ (მთ. 10,33), და წმიდად მოციქული იტყვს: „გულსა გრწამსცა სიმართლედ, და პირითა აღიარებდი საცხორებელად“ (რომ. 10,10), „რამეთუ აღ-თუ-იარო პირითა შენითა უფალი იესუ და გრწმენეს გულითა შენითა, ვითარმედ ღმერთმან აღადგინა იგი მკუდრეთით, სცხონდე“ (რომ. 10,9). აწ უკუე ვინაითგან თავადი უფალი ჩუენი იესუ ქრისტეს და ყოველნი წინაწარმეტყველნი და მოციქულნი ესრეთ იტყვან, რადთა სიტყვით და გონებით და კმითა მადლითა აღვიარებდეთ საიდუმლოსა მას მართლმადიდებლობისასა, დიდსა მას და დიდებულსა და ყოვლისა სოფლისა განმაცხოველებელსა, არა ჯერ-არს ყოვლადვე დადუმებად ქადაგებისაჲ მის, რამეთუ არა წარწყმდეს ცხოვრებაჲ მათი, რომელნი დუმდენ“ (თ. 23).

ბოლო დროს ჩვენს სამწყსოშიც გახშირდა გამონათქვამი, რომელიც სწორედ აღმსარებლობის ერთგულების განუღებებას და მის შესახებ დადუმებას უნდა მოასწავებდეს: ისეთი ჟამი დადგა, კაცმა მართო საკუთარი თავის გადარჩენაზე უნდა იფიქროსო. ჩვენი აზრით, იგი განსაკუთრებით მიუღებელია მორალური თვალსაზრისით, რადგან ის არა მართო პიროვნების ეგოიზმზე, არამედ საზოგადოებრივი პრობლემებისადმი ინდიფერენტობაზე მეტყველებს. თუ კაცს გული არ შესტკივა მოყვასის, ეკლესიისა და სამშობლოს განსაცდელზე, ანუ თუ მის სიყვარულს განცდის ობიექტი არა აქვს და ყველაფერზე დუმს, მაშინ იგი უბრალოდ მას აღარ ჰქონია და უსიყვარულოდ რომელ ქრისტიანობაზე შეიძლება საუბარი?

ქრისტიანული სიყვარულით აღსავსე გულმა ათქმევინა ნიკოლოზ ბარათაშვილს: „არც კაცი ვარცა, რომ ცოცხალი მკვდარსა ემსგავსოს, იყოს სოფელში და სოფლისათვის არა იზრუნოს“. ქრისტიანი მოვალეა, არა მხოლოდ შინაგანად ატარებდეს მზეს სიმართლისა, არამედ გარეგანადაც ასხივებდეს მის ნათელს და შეეძლოს ბრძოლა იმ უსამართლობისა და ბოროტების წინააღმდეგ, რომელთა დამკვიდრებას დღეს ცოდვის დაკანონებითა და ტრადიციების აღმოფხვრით ცდილობენ. მაგალითად, პარადი რომ სახეიმო დათვლიერებას ნიშნავს და მას ერები იმიტომ ატარებენ, რომ ესა თუ ის ღირსშესანიშნავი და ისტორიული მოვლენა იდღესასწაულონ, ყველასთვის ნათელია, მაგრამ დღევანდელ საქართველოში არსე-

ბული ძალები, სხვა მრავალ უბედურებასთან ერთად, დაჟინებით ცდილობენ სოლომური აღლუმის გამართვას, რომლითაც უნდათ დაგვიმტკიცონ, რომ ჩვენ ზნეობრივი და კულტურული ერის სახე დაგვარგეთ და მხოლოდ პირუტყვიანი ყოფა შეგვეფერება. თუმცა მათ ავიწყდებათ, რომ ჩვენს მრავალმხრივ რეფორმირებულ ერში, რომელიც უკვე ყოფნა-არყოფნის ზღვარზე დგას, მაინც ცოცხლობს დიდი რუსთველი: „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი!“ ამ მხრივ სერბ ხალხზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მან 2011 წელს გამოცდა გმირულად ჩააბარა, როცა სოლომური აღლუმის შეიარაღებულ აღეპტთა წინაშე ქელი არ მოიდრიკა.*

ეკლესია და სახელმწიფო

ეკლესია, დღემდე მეორედ მოსვლისა, ნებისმიერი სახელმწიფო წყობილების პირობებში იარსებებს. ამიტომ ქრისტიანს მოეთხოვება ცოდნა იმისა, თუ რომელი სამოქალაქო კანონის მორჩილება შეიძლება და რომლისა — არა, რათა როგორც უფლის, ისე სინდისის წინაშე პირნათელი იყოს. წმ. მაქსიმე ტროილე პატრიკს ეუბნება: „აჰა ესერა ვიტყვ წინაშე ღმრთისა და წმიდათა ანგელოზთა, უკუეთუ ბრძანება იგი მეფისა და სულისა ჩემისა საუნებელი არა იყოს, არამედ საქმეთაგან იყოს საწუთროსა ამას თანა განქარვებადთა, აღვასრულო ბრძანება იგი მისისა“ (თ. 23). ხოლო სულის საუნებელი, უდავოდ, მხოლოდ იმ საქმეში მონაწილეობა შეიძლება იყოს, რომელიც ღმრთის მცნებათა საწინააღმდეგოა; მცნებებში კი როგორც სარწმუნოებრივი, ისე ზნეობრივი შინაარსი იგულისხმება, რადგან ისინი ერთმანეთის გარეშე არ არსებობენ.

ზემოთ განხილული საკითხიდან გამომდინარე, შეიძლება დაიბადოს კითხვა: განა ადამიანისთვის სულის საუნებელი შეიძლება იყოს საქმე, რომელშიც თვითონ არ მონაწილეობს? — ზოგადად, რა თქმა უნდა, არა, მაგრამ თუ თვით ეს საქმე არა პიროვნული, არამედ საზოგადოებრივია და ამდენად მასში არმონაწილეობა გულგრილობას ნიშნავს თანამოქალაქეთა ღირსებისა და ეროვნული ტრადიციების შეურაცხველობისადმი, მაშინ ამ მდგომარეობიდან უვნებელი როგორ გამოვა? — ეს იგივე დადუმებული აღმსარებლობაა, რადგან საქვეყნო საქმიდან განდგომა ბრძოლის ველიდან გაპარვას ნიშნავს და მას ერთადერთი შესაფერი სახელი — ღალატი — ჰქვია.

საქართველო სამასი არაგველის ქვეყანაა და გამოცდილებით ვიცით, რომ არსთა გამრიგე გამარჯვებულ ბრძოლებს კი არა, თავდადებულ გმირებს ითვლის და უკანასკნელ სამსჯავროზე გვირგვინებს არა საკუ-

* მიუხედავად მასშტაბური სხვაობისა, იგივე შეიძლება ითქვას თბილისში, ამა წლის მაისში სინდისდამწვართა მიერ გამართულ სარეპეტიციო მინიპარადთან დაკავშირებითაც, როცა ქართველებმა შეძლეს წინ აღდგომოდნენ ამ უმსჯავრობას.

თარი სიცოცხლის შენარჩუნებისთვის, არამედ მისი გაწირვისთვის განაშნადებს. სხვათა შორის, მშვენება ეროვნული სულისა, ლაღო ასათიანი, წარმოშობით წმ. მაქსიმე აღმსარებლის ექსორიობის სანახებიდან რომ იყო და არც თუ ისე შორს იდგა მისგან ტანჯული ხორცითა და სულის სილამაზით, ასე გამოხატავს რწმენას სამშობლოს სამსახურისადმი: „რა ქართველი ხარ და რა ვაუკაცი, თუ მამულს თავი არ ანაცვალე“.

მოკლედ რომ ვთქვათ, საკუთარი ქვეყნის დაცვა და კანონმორჩილება ქრისტიანის მოვალეობაა, მაგრამ მას არა მარტო სულის სავენებელ ბრძანებათა მიმართ დაუმორჩილებლობა, არამედ მათგან სხვა თანამემამულეთა დასაცავად ბრძოლაც მართებს.

წინასწარცნობა და განჩინება

ახლა კი ბრძოლის ველიდან ღმრთისმეტყველებაში გადაინაცვლოთ და გაუარკვიოთ, თუ როგორ განასხვავებს წმ. მაქსიმე აღმსარებელი ღმრთის წინასწარცნობასა და წინასწარგანგებას ერთმანეთისაგან. ვფიქრობთ უძობებს იქნება, თვედოსი კესარია-ბითვინიელისა და ღირსი მაქსიმეს კითხვა-მიგებიდან (თ. 21), რომელშიც ზემოხსენებული საკითხი არის განხილული, ჯერ თეზისები ამოწეროთ, რათა საბოლოო განსაზღვრების მიღება გაგვიადვილდეს.

— „ვითარცა იგი მეცნიერებად მისი წინაღწარ არს, ვგრეთვე განჩინებად დასაბამითგან არს“. — ე. ი. როგორც ღმერთმა ყველაფრის შესახებ ყოველივე წინასწარ იცის, ასევე მისმიერი განჩინებაც (განსაზღვრება, გადაწყვეტილება) პირველითგან, იმავეითვე არსებობს.

— „წინაღწარცნობად კელმწიფებასა შინა ჩუენსა მყოფთა საქმეთა და სიტყუათა და გულის-ზრახვათა არს, ხოლო განჩინებად მოწვენად-თათუჲს ჩუენ ზედა ჩუენდა უნებელად ითქუმის“. — ე. ი. ღმერთი წინასწარმცნობია იმ გაგებით, რომ მან ჩვენი ნებიდან გამომდინარე საქმეები, სიტყვები და აზრები წინასწარ იცის, ხოლო განჩინება ეწოდება ყოველივე იმას, რაც ჩვენ მომავალში უნდა შეგვემთხვეს და იგი ჩვენს ნებაზე არ არის დამოკიდებული.

— თვედოსი ეპისკოპოსის შეკითხვაზე: „რომელნი საქმენი არიან ჩუენსა კელმწიფებასა და რომელნი არიან ჩუენდა უნებელად, და ვითარ რომელნიმე წინაღწარმცნობელობასა ღმრთისასა მიაჩემენ და რომელნიმე წინაღწარგანგებასა?“ წმიდა მაქსიმემ უპასუხა: „კელმწიფებასა შინა ჩუენსა არიან ყოველნივე, რომელნიცა ნებითა ჩუენითა იქმნებიან, გინა თუ კეთილნი საქმენი გინა თუ ბოროტნი, ხოლო უნებელად ჩუენდა არიან ყოველნი მოწვენადნი ჩუენ ზედა ჭირნი და განსაცდელნი, ანუ მათნი წინააღმდეგომნი, რამეთუ არცა სნებად ჩუენსა კელმწიფებასა არს, არცა სიმრთელჲ, დადაცათუ მიზეზნი სნებისა და სიმრთელისანი მრავალთ-გზის

ჩუენგან იქმნებიან; უწესობა და უკრძალველობა ჭამადთა მიზეზი არს სენთა, და კრძალვით და წესიერად ჳუმეგად მომატყუებელ არს სიმრთელისა; არამედ მოწვენანი იგი სენთანი გარეშე ნებისა ჩუენისა არიან და სიმრთელე არავე ჩუენსა კელმწიფებასა არს, და სხუანიცა სოფლისა საქმენი, სიმდიდრჳ ანუ სიგლახაკჳ, დიდება და ანუ შეურაცხება და სხვანი მსგავსნი ამათნი. ზოლო ვითარცა იგი ვთქუ, ვითარმედ სიმრთელჳ და სნეულებად არა ჩუენსა ნებასა და კელმწიფებასა ზედა არს, გარნა მიზეზნი მათნი ჩუენ ზედა არიან, ეგრეთვე სახედ არს სულიერიცა, რამეთუ სასუფეველისა ცათადას მიზეზი არს დამარხვად მცნებათა ქრისტესთა და ჳოჯოხეთისა მომატყუებელ არს გარდასლვად მცნებათა მისთა“.

აქედან გამოდინარე, ყოველი საქმე — კეთილი თუ ბოროტი, „რომელნიცა ნებითა ჩუენითა იქმნებიან“, ისევე წინასწარ იცის ღმერთმა, როგორც ჩვენი ქმედებით ანუ მიზეზით გამოწვეული შედეგები — სნება თუ სიმრთელე, სიმდიდრე თუ სიგლახაკე, მაგრამ ჩვენს ნებაზე დამოკიდებული საქმენი მხოლოდ ღმრთის წინასწარცნობას მიეწერებიან, ზოლო არა ჩვენი ნებით, არამედ ჩვენი მიზეზით განპირობებული საქმენი ღმრთის განჩინებით ანუ წინასწარგანგებით იქმნებიან. ამასთან გასათვალისწინებელია, რომ წინასწარი განგება ღმრთის მიერ ადამიანისთვის წინასწარგანსაზღვრულ ხედრს არ ნიშნავს, პირიქით, ეს არის ადამიანის თავისუფალი ქმედების კანონზომიერი შედეგი, რომელიც უზენაესი სამართლიანობით არის დაცული და დაშვებული.

რაც შეეხება, ღმრთის მიერ დაშვებული განსაცდელის მნიშვნელობას, მიუხედავად იმისა, რომ „მრავალსაზე არს უკუე და მრავალგუარი მოწვენად განსაცდელისა“, წმიდა მაქსიმე ასე განმარტავს: „გამოსაცდელად მოსლვად ჳირთა და ურვათა წმიდათა არს და მართალთა, რადთა გამოჩნდეს განსაცდელთა მიერ კეთილი და ახოვანი გონება მათი სოფელსა შინა და ცნან კაცთა დაფარული იგი სათნოება მათი; ...ეგრეთვე ყოველთა წმიდათა, რომელნიცა ჳირნი შემთხუნეს ამას საწუთროსა, ამით ესევეითარითა განგებულებითა შემთხუნეს, რადთა ჳირითა მით და უძლურებითა კორცთადა დათრგუნონ ამპარტავანი იგი და განდგომილი ვეშაპი, რომელ არს ეშმაკი. ესე უკუე სახჳ, ვითარცა ვთქუ, წმიდათა არს, ზოლო ცოდვილთა და ბრალეულთა კაცთა ზედა მოვლენ განსაცდელნი ოდესმე შესანდობელად ცოდვათა, უკუეთუ მადლობით შეიწყნარონ და ოდესმე დამაყენებელად ცოდვათა; და კუალად განწირულთა ზედა და წინააღმდეგომთა ღმრთისათა მოიწვეიან განსაცდელნი, რადთა იხილონ სხუათა და განეკრძალნენ“.

მაშასადამე, განგებით მოწვეულ განსაცდელთა ხუთ მიზეზს ასახელებს წმიდა მაქსიმე აღმსარებელი: წმიდათა გამოჩენისათვის, ეშმაკთა დათრგუნვისათვის, ცოდვათა შენდობისათვის, ცოდვათა დაყენებისათვის, ცოდვილთა სასჯელისათვის და მათთა მხილველთა განკრძალვისათვის.

საღმრთისმეტყველო განსაზღვრებანი

თხზულებაში ჩართული საღმრთისმეტყველო ტექსტები იმდენად მნიშვნელოვანია, ახლო მომავალში რომ არ ველოდეთ მის ახალ გამოცემას, აქვე სრულად წარმოვადგენდით. ჯერჯერობით კი მხოლოდ ცნობებით შემოვიფარგლოთ. წმ. მაქსიმეს „ცხოვრებიდან“ ერთ-ერთი სწავლება, რომელიც, ფაქტობრივად, ვრცელ მრწამსს წარმოადგენს (თ. 26), მ. საბინინმა „საქართველოს სამოთხეში“ (1882 წ.) შეიტანა სათაურით „ჭეშმარიტი აღსარება მართლისა სარწმუნოებისა თქმული ღირსისა მამისა ჩუენისა მაქსიმე აღმსარებელისა“, და იქვე სამართლიანად მიუთითა: „რომელსა ზედა სრულიად თანახმა არს საქართველოს ეკლესია აქამომდე“. აღსარების პირველი ნაწილი, რომელიც უშუალოდ წმ. მაქსიმეს ეკუთვნის, ეს არის, დაახლოებით 50 სტრიქონში ჩატეული ლაკონიურად და სისტემური სახით გადმოცემული, ძირითადი სარწმუნოებრივი სწავლებანი, რომელიც, როგორც ხატი აღმსარებლობისა, ნებისმიერი სასულიერო სასწავლებლის აუდიტორიას დაამშვენებდა.

მართალია, მიქაელ საბინინმა მთელი ეს „ჭეშმარიტი აღსარება“ ღირსი მაქსიმეს სახელს მიაწერა, მაგრამ, ვფიქრობთ, პრინციპულად არავითარი შეცდომა არ დაუშვია, რადგან აღსარების მეორე შემადგენელი ნაწილი, თუმცა ჩვენ მიერ განხილულ „ცხოვრებაში“, საიდანაც ის არის აღებული, ისეა წარმოდგენილი როგორც VI მსოფლიო კრების დადგენილება (თ. 34), მთლიანად ღირსი მაქსიმეს ღმრთისმეტყველებაზე არის აგებული, განსაკუთრებით კი სწავლება დიოთელიტობაზე, რომლის სისტემატიზატორი, უდავოდ, წმ. მაქსიმე აღმსარებელი იყო. თხზულების მიხედვით, VI კრების ძეგლისწერაში სხვა წმიდა მამები — ათანასე დიდი, გრიგოლ ღმრთისმეტყველი, ლეონ ღმერთშემოსილი და კურილე ალექსანდრიელი — არიან დასახელებულნი, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მაქსიმე აღმსარებლის როლი ახლადწარმოქმნილი ქრისტოლოგიური კამათის გადაწყვეტის საქმეში IV-V სს-ის მამებზე ნაკლებმნიშვნელოვანი იყო; თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საფუძველს წმ. მაქსიმეს საღმრთისმეტყველო განსაზღვრებებისთვის სწორედ მათი სწავლანი ქმნიდნენ.

ამასთანავე, ჩვენი წყაროს მოწმობით, წმ. მაქსიმეს საეკლესიო მოსახსენებელი დღეები (ამაზე ცალკე ქვემოთ ვისაუბრებთ) VI კრებამ დაადგინა და „წმიდა მარტინე პრომისა პაპა და წმიდა მაქსიმე აღმსარებელი ვმამალად აღიდნეს, და საცსენებელად საუკუნოდ ნეტარება და ქება მათი განაწესეს“ (თ. 33). მართალია, ამ ცნობას ბერძნული ტექსტი VI მსოფლიო კრების ოქმებისა არ იძლევა, მასში მაქსიმეზე საერთოდ არაფერი არ არის ნათქვამი, მაგრამ ამის გამო რომ ქართული ცნობების უარყოფა არ შეიძლება, ჩვენ სრულიად ვეთანხმებით პროფ. კ. კეკელიძის საფუძვლიან ვარაუდს: „საქმე ისაა, რომ ძნელი და წარმოუდგენელიც კი

არის დაშვება იმისა, რომ VI მსოფლიო კრებამ, რომელიც სპეციალურად იქნა მოწვეული იმ ერესზე სამსჯელოდ, რომელთანაც ბრძოლაში თავისი მრავალტანჯული სიცოცხლე მაქსიმემ მოწამეობრივად ადასრულა, სრულიად უგულისხმიეროდ აუარა გვერდი მის სახელს, რომელიც ასე მჭიდროდ იყო დაკავშირებული მონოთეოლოგობასთან და რომელიც განსჯილი და დაგმობილი იქნა მისი ლიტერატურულ-აღმსარებლობითი მოღვაწეობის წყალობით. აქედან გამომდინარე, შესაძლებელია ვივარაუდოთ არსებობა VI მსოფლიო კრების აქტების ისეთი ნუსხისა, რომელიც შეიცავდა ზემომოყვანილ ცნობებს მაქსიმეს შესახებ, მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენამდე ვერ შემოინახა. დაუშვავთ, ასეთი ნუსხა კრების აქტებისა არასდროს არსებობდა და ეს ცნობები მაქსიმეს „ცხოვრებაში“ ექვთიმეს მეშვეობით მოხვდა; მაშინ ჩვენ უნდა ვაღიაროთ არსებობა სხვა წერილობითი წყაროებისა, რადგან ექვთიმეს მის მიერ ნათარგმნ თხზულებებში ჰაერიდან მოტანილი («от ветра главы своея») არავითარი დამატება არ შეჰქონდა“.⁴

მოსახსენებელი ღირსისა მაქსიმესი

თვედოსი ხუცესი „ცხოვრებაში“ გარკვევით აღნიშნავს: „აღესრულა, ვითარცა ვთქუ, ღმერთ-შემოსილი მამად ჩუენი და აღმსარებელი ქრისტესი მაქსიმე თთუესა აგვისტოსა ცამეტსა. ხოლო აღესრულების საკსენებელი მისი მას ღღესაცა, და კუალად აღესრულების თთუესა იანვარსა ოც და ერთსა, ოდეს იგი ტანჯეს და დაჰკუეუთს წმიდად იგი ენად და კელი მისი, რამეთუ ესრეთ განაწესეს წმიდათა მამათა მეექუსისა მის კრებისათა“ (თ. 31).

მიუხედავად იმისა, 13/26 აგვისტოს ღირსი მამის მოხსენიება, ამ ერთ-ერთი უძველესი წყაროს მიხედვით, ეჭვს არ იწვევს, ბერძნულ სვინაქსარებში ამ ღღეს დადებულია არა ჩვეულებრივი ხსენება, არამედ ღირსი მაქსიმე აღმსარებლის ნაწილთა აღმოყვანება, ან გადასვენება კონსტანტინეპოლში, ხოლო მოსახსენებლის თარიღი აღსასრულის წელს, 662-ს მიუთითებს. ეს შეცდომა ბოლო დრომდე ჩვენს საეკლესიო კალენდარშიც იყო გაპარული, როგორც ჩანს, ელადის ან რუსეთის ეკლესიათა მოსახსენებლების გაგლეწით; ფაქტი კი ისაა, რომ წმ. მაქსიმეს წმიდა ნაწილთა გადასვენება კონსტანტინეპოლში არასდროს მომხდარა და თვით ბერძნულ წყაროებშიც, გარდა მარტოოდენ ფაქტის აღნიშვნისა, არავითარი ისტორიული საბუთი ნაწილთა აღმოყვანების თაობაზე არ არსებობს.⁵

აღსანიშნავია ისიც, რომ ელადისგან განსხვავებით, მაგალითად, კონსტანტინეპოლისა და ალექსანდრიის ბერძნული ეკლესიების თანამედროვე კალენდრებში 13/26 აგვისტოს არა ნაწილთა აღმოყვანება, არამედ ღირსი მაქსიმე აღმსარებლის მხოლოდ სახელი, ანუ აღსრულების ღღე არის მოხსენიებული.

ჩვენ მიერ განხილული თხზულების გაცნობის შემდეგ მკითხველი თვით მიხვდება, თუ რამდენ საკითხზე შეიძლება კიდევ ყურადღების გამახვილება, მაგრამ, ჩვენი აზრით, მხოლოდ ძირითადი საკითხები გამოვყავით და მათ კომენტირებას შევეცადეთ.

დაბოლოს, ნარკვევს „ცხოვრების“ დასასრულს აღვლენილი შესანიშნავი ლოცვის სიტყვებით დავასრულებთ: „მ ბრძენთა-მთავარო და სრულო ფილოსოფოსთა შორის, სამკაულო მონაზონთაო, დიდებულო მაქსიმე... მოვედ ჩუენდა სავსე მადლითა სულიერითა, გუასწავე ვითარ ჯერ-არს ქებაჲ და შესხმაჲ შენი, მოჰფინე ჩუენ ზედა მადლი შენი, და მეოხებითა შენითა წარგჳქედუ გზასა ცხოვრებისასა, ღირს გუყვენ სწავლათა და მოძღურებათა შენთა აღსრულებად, რამეთუ დაღაცათუ წარხუედ ამიერ სოფლით, არამედ ცხოველ ხარ წინაშე ღმრთისა, რომლისათჳსცა იღუაწე“. ამინ.

შენიშვნები:

¹კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, VII, თბ., 1961. გვ. 16,20.

²Monumenta hagiographica Georgica, Keimena, I, გვ. 60-103, თბ., 1918. — მანვე ეს ვრცელი რედაქცია არასრულად თარგმნა რუსულად და გამოაქვეყნა უფრო ადრე, ვიდრე ქართული: К. Кекелидзе, Сведения грузинских источников о Максиме Исповеднике / Труды Киевской Д. Академии, Сентябрь-ноябрь, 1912. — შემდგომ «Сведения» შეტანილ იქნა ზემოთ მითითებული ეტიუდების VII ტომში.

ასევე კ. კეკელიძემ გამოაქვეყნა წმ. მაქსიმე აღმსარებლის „ცხოვრების“ მეტაფრასული, მაგრამ მოცულობით კიმენურზე უფრო მცირე, რედაქცია (ეტიუდები, III, თბ., 1955), რომლის ავტორია იოანე ქსიფილინოსი (XI ს.), ხოლო გადმოთარგმნილია ქართულად XII ს-ში.

³ცნობისთვის აღვნიშნავთ, რომ საპატრიარქოს გამომცემლობას ეს კიმენური რედაქცია დასაბეჭდად უკვე გამართული აქვს და მისი შეტანა „საქართველოს სამოთხის“ ახალ შევსებულ კრებულში არის გათვალისწინებული.

⁴დასხ. ეტიუდები, VII, 1961. გვ. 34. აგრეთვე იხ.: А. Бриллиантов, О месте кончины и погребения св. Максима Исповедника, СПб., 2006. გვ. 293.

⁵იქვე, გვ. 33.